

OM HET BEHOUD VAN DE GRONINGER MEEUW

G. Kruizinga, Derk Lutjeboerstraat 11, Sappemeer

Inleiding

In het inventarisatierapport van de Stichting zeldzame huisdierrassen worden hij de groep "Hoenders" de zgn. Groninger Meeuwen als uiterst zeldzaam betiteld. Slechts een drietal fokkers worden met name genoemd en samen zouden ze slechts 9 hanen en een 21-tal hennen bezitten. Door in dit nummer van ons blad de Groninger Meeuw eens voor het voetlicht halen, willen we trachten de belangstelling voor het ras wat aan te wakkeren. Want meerdere belangstelling houdt de mogelijkheid in zich dat meer fokkers zich voor deze dieren gaan interesseren en wat nog meer te wensen zou zijn, deze fraaie dieren ter hand gaan nemen. Dit laatste kan een ras – welk ras dan ook – alleen maar ten goede komen.

Het genoemde inventarisatierapport geeft ons voornamelijk cijfermateriaal. Ons inziens is het goed en noodzakelijk, dat ook de geschiedenis van deze dieren meer bekend wordt. En omdat de geschiedenis van de Groninger Meeuw ook de laatste twee jaren niet heeft stil gestaan, willen we ook de laatste ontwikkelingen van de fokkerij van het ras eens verwerken.

Geschiedenis

Als we iets willen vertellen over de geschiedenis van het ras "De Groninger Meeuw", dan willen we vooraf stellen, dat uit het verleden zeer weinig exacte gegevens bekend zijn over deze dieren. Het materiaal, waaruit we deze historie willen beschrijven is zeer schaars. Wel zijn er bepaalde zaken, waaruit gevolgtrekkingen kunnen worden gemaakt en die ons – zij het misschien indirect – wel iets kunnen vertellen over de neergang van het ras en deze zaken kunnen dus een zeker licht werpen over het wel en wee van deze dieren. Het is immers: "In het heden ligt het verleden, in het nu, wat worden zal".

Als we heel ver in de geschiedenis teruggaan, dan blijkt (o.a. door archeologische vondsten), dat het huishoentijdens de Romeinse overheersing van deze gebieden (dus bij het begin van onze jaartelling) reeds in ons land voorkwam. Het zou onbegonnen werk zijn – ja totaal onmogelijk – om heden anno 1979/1980 nog trachten uit te vorsen hoe deze dieren er toen precies uitgezien hebben. Hooguit kan men uit de opgegraven skeletresten de conclusie trekken, dat deze dieren tot een categorie van zeer lichte rassen behoorde, die opmerkelijk kleiner van postuur waren, dan onze huidige bedrijfsrassen. Over de veerleur en overige attributen, die een dier heden meer of minder raszuiver doet zijn, is uit die tijd niets bekend. De eerste gegevens over waarneembare eigenschappen en exterieurkenmerken (buiten die van het skelet) stammen uit de late Middeleeuwen. Aan te nemen is verder, dat tot aan die tijd, door al die jaren heen, geen enkel hoenderras met een vooropgezet doel in een bepaalde richting is ontwikkeld of gefokt, hooguit misschien in de richting van de productie. Ook toen had men wellicht liever een groot ei dan een klein. Het is niet onwaarschijnlijk, dat in die eerste eeuwen de kloosters en kloosterboerderijen een behoorlijke rol hebben gespeeld in de verbreiding van de kip als huisdier. Gezien het feit, dat bij terpafgravingen, ook in het noorden van ons land, skeletdelen van huishoenders naar boven kwamen, mag worden aangenomen, dat deze dieren ook reeds zeer vroeg tot de huisdieren-gemeenschappen van de terp- en wierdebewoners in Groningen en Friesland behoorden. We willen opmerken, dat de levensomstandigheden van toen – ook voor een kip – naar hedendaagse maatstaven gerekend verre van ideaal is geweest. Zeer aannemelijk is, dat bij deze huisdieren in hun "struggle for life" alleen de allersterkste zich wisten te handhaven. Op dit stramien voortbordurend, laat het zich indenken, dat er zich op deze manier bepaalde eigenschappen bij deze dieren ontwikkelden, waarbij we niet in de eerste plaats denken aan

veerkleuren en kamvormen etc., maar aan raseigenschappen als soberheid en gehardheid. Zo is het verklaarbaar, dat er zich door al die eeuwen heen in de lage landen aan de zee op de wierden en terpen een slag van pluimvee ontwikkelde, dat onder weinig comfortabele omstandigheden in het leven wist te blijven en daarbij tevens in staat was een aantal eieren te produceren, waardoor deze dieren als nuttig konden worden aangemerkt.

Zoals reeds werd opgemerkt zijn uit de late Middeleeuwen wat meer gegevens bekend hoe de pluimveestapel er toen uitzag. Niet dat bepaalde mensen toen zo schrijflustig waren, dat ze ons bepaalde kleurpatronen en andere aftekeningen netjes op schrift hebben nagelaten. Nee, om enig inzicht te verkrijgen in deze materie moeten we naar de musea, waar diverse schilderijen van oude meesters ons thans nog iets kunnen tonen over de pluimveestapel van toen. In het vorig nummer van dit blad hebben we reeds opgemerkt, dat schilders als Jan Steen en Adriaan van Utrecht op hun schilderijen dieren hebben uitgebeeld, die kennelijk de voorouders zijn geweest van onze huidige kuif- en baardhoenders. Maar naast deze dieren komen op deze schilderijen ook hoenders voor met een – wat wij thans noemen – een meer landhoenachtig type. Onder deze laatste komen naast éénkleurige ook betrekkelijk veel dieren voor die de zgn. "peltekening" vertonen. Ter verduidelijking, onder peltekening wordt verstaan, dieren die op hun veerkleed zwarte vlekken of spatten vertonen. Deze zwarte vlekjes noemen we in de pluimveefokkerij "pellen". Nu is het zeer opmerkelijk, dat deze gepelde dieren toen niet slechts in het toenmalige Nederland voorkwamen maar ook in Frankrijk en Zuidelijk Nederland (België) en in Oost-Friesland (Duitsland). Onderling verschilden deze dieren nog wel enigszins van vorm en grootte, maar kennelijk waren het toch loten van een zelfde stam. We noemen in dit verband de Braekels in de Zuidelijke Nederlanden. Verder de zwaar gepelde Chaamse Hoenders, de Hollandse Pelhoenders, de Assendelfters, de Friese Hoenders, de Groninger Meeuwen en de Oost-Friese Meeuwen. Niet alleen vorm en grootte verschilden enigszins, ook de intensiteit van de pelling gaf verschillen te zien evenals de vorm van de kammen. De Chaamse Hoenders en de Assendelfters, als ook de Hollandse pelhoenders (waarschijnlijk in later jaren uit de Assendelfters ontstaan) droegen een rozekam terwijl de Braekels, de Meeuwen en de Friese Hoenders een normale rechtopstaande kam als kopversiersel droegen. Bekend is, dat de hierboven genoemde Meeuwen tot de zwaardere dieren behoorden in dit grote gezelschap.

De Groninger Meeuw

Na dit algemeen overzicht van de historie, die dus alle West-Europese pelhoenders gemeenschappelijk hebben, willen we thans overstappen op wat meer specifieke zaken, meer toegespitst op het hier behandelde ras, de Groninger Meeuwen. Deze gepelde kippen werden hoofdzakelijk gehouden op de boerderijen in het Groninger land en omdat de geschiedenis van de Groninger boer verschillend is van die van zijn collega's in Friesland of Brabant is ook die van zijn of haar familieleden, die onder andere omstandigheden gehouden en gefokt werden.

De provincie Groningen is door de eeuwen heen altijd een pluimvee-arme provincie geweest. Hoezeer de boerenbedrijven ook verschilden in b.v. het Westerkwartier met die op de kleigronden van het zgn. Hogeland, pluimveehouderij op grote schaal is in deze provincie nimmer voorgekomen. In het bijzonder op de grote bedrijven had het gevogelte niet de belangstelling van de boer. Het pluimvee was meer een zaak voor de vrouw. Natuurlijk waren er ook in het verleden hier verschillen tussen de bedrijven onderling. Op het kleinbedrijf op de zandgronden zullen de kippen ongetwijfeld een grotere betekenis hebben gehad, dan op de kapitale bouwbedrijven in het hoge noorden.

Op vele bedrijven was de pluimveehouderij een te verwaarlozen bedrijfstak, zo er al van een bedrijfstak kon worden gesproken. Huisvesting en voeding waren vroeger zaken, waar niet al te veel aandacht aan werd besteed. De kippen werden in vele gevallen voor een groot deel aan hun lot overgelaten. Ze voorzagen voor

een groot deel in hun eigen behoeften en scharrelden hun kostje op op de grote erven. 's Avonds zorgde de boerin er dan voor dat ze niet met een lege krop naar hun slaapgelegenheden, boven de stallen vertrokken. Doordat deze landhoenders jaren achtereen grotendeels zelf hun kostje moesten opscharrelen, ontstond er een slag van kippen, die uiterst sober was en weinig eisen stelde aan huisvesting en verdere verzorging.

Het is bekend, dat de heer R. Houwink in het jaar 1888 een tocht door Nederland ondernam met het doel de hoenderstand te leren kennen. In de brochure "Grootvaders Huisdieren en Buurmans Koe" maakt Dr. Boekschoten hiervan melding. Zo lezen we daar: "Met verbazing lezen we, dat de heer Houwink op het Groninger platteland vrijwel niets aantrof, dan de bewuste Groninger Meeuwen, hier veelal Maifies genoemd." En dan te bedenken dat er thans van dit alles niets is overgebleven. Omstreeks die tijd begon de zegetocht van de bekende Leghorns en andere bedrijfsrassen, die de "Maifies" volledig van de Groninger boerenerven hebben weggeveegd. Hier wraakte zich de geringe belangstelling, die er in deze streken steeds voor het pluimvee was geweest. Maifies of Lommertse hoender, zoals de Leghorns in Groningen vroeger werden genoemd, het was de eigenaar om het even. Als ze maar eieren produceerden en niet te veel tijd van de verzorger vroegen.

De Oost-Friese Meeuwen

Om een goed inzicht te krijgen op de verdere historie van de Groninger Meeuw, is het noodzakelijk, dat we thans een kijkje gaan nemen bij onze Oosterburen, waar in Oost-Friesland, zoals reeds werd opgemerkt een soortgelijk ras kippen werd gehouden onder de naam Oost-Friese Meeuwen. Op de ook daar voorkomende grote boerenhoeven vervulden deze kippen dezelfde functie als in Groningen. Toen ook daar de moderne legrassen als Leghorns op het toneel verschenen, moesten ook de Meeuwen hier een behoorlijke stap terug doen. Doordat een aantal fokkers zich intensiever met deze zaken bezighield, dan in Groningen het geval was, was hun teruggang niet zo rigoureuus als in Groningen. Men ging er in Oost-Friesland zelfs over tot het inkruisen van andere legrassen om grotere eieren te krijgen en een zwaardere kip. De Oost-Friese Meeuw wordt ook heden ten dage iets

zwaarder verlangd dan de Groninger Meeuw zoals die hier vroeger voorkwam. Hierdoor veranderde ook de oogkleur van deze Oost-Friese familieleden. Werd en wordt bij de Groninger Meeuw een donker oog verlangd, bij de Oost-Friese Meeuwen is deze lichter van kleur en neigt zo naar het oranje-rode.

Doordat de Meeuw in Oost-Friesland in de handen van een aantal fokkers beter bewaard bleef dan hier in Nederland komen deze dieren daar momenteel ook nog veelvuldiger voor dan in Groningen of waar dan ook.

De Groninger Meeuwen in de laatste jaren

Na dit inleidend verhaal willen we thans proberen een schets te geven van het wel en wee van de Groninger Meeuw in de laatste tientallen jaren.

Het is niet zo verwonderlijk, dat de Groninger Meeuw op de boerenbedrijven, zoals we dat in het voorgaande hebben beschreven, nu niet bepaald een siervogel van de eerste orde kon worden genoemd. Zo wordt in het boekwerkje "De Nederlandse Hoenderrassen", uitgegeven door de Nederlandse Hoenderclub en Flevohof van de Groninger Meeuw gezegd: Rond de eeuwwisseling was de Meeuw een klein en onaanzienlijk ras, dat men door oordeelkundig fokken heeft weten op te werken tot een fraai ras. Toch heeft dit ras nimmer een grote vlucht genomen. Ook na de Tweede Wereldoorlog heeft dit ras zijn partij in de sportfokkerij maar slecht mee kunnen blazen. Het was zelfs zo, dat de Groninger Meeuw op de grote pluimveetentoonstellingen, die sinds 1945 in het noorden werden gehouden maar zeer sporadisch aanwezig was. En dat gold helaas niet alleen voor de noordelijke tentoonstellingen. Ook verder in het land werd de Groninger Meeuw maar zeer,

zeer weinig op de tentoonstellingen ingezonden. In de vijftiger jaren zond de heer Brouwer te Groningen nog vrij regelmatig enkele dieren in op de N.N.B. tentoonstellingen, die toen nog in de Korenbeurs in Groningen werden gehouden. Het verhaal, dat deze dieren gefokt waren uit fors uitgevallen Friese Hoenders doet thans nog steeds opgeld in de kring van oudere fokkers in Groningen. De fokkerij van de heer Brouwer is echter reeds jaren ter ziele. Enkele jaren later zagen we de dieren van de heer Balk te Garnwerd op de exposities in de provincie Groningen. Maar helaas behoort ook dit reeds diverse jaren tot het verleden. Eén van de laatste fokkers, die zijn Groninger Meeuwen op een tentoonstelling liet bewonderen, was de heer Hoven uit Peizermade. Deze gepassioneerde pluimveeliefhebber deelde ons mee, dat hij deze dieren indertijd had gekocht bij een fokker aan het Leekstermeer tussen Hoogkerk en Leek. Later werden deze dieren overgenomen door de heer Lanting te Uithuizen. Hoewel ook de heer Lanting een aantal jaren geleden nog wel met zijn Meeuwen uitkwam op enkele tentoonstellingen, is dit de laatste jaren niet meer het geval en het scheen, dat de Groninger Meeuwen volledig van het toneel waren verdwenen. Maar ofschoon de heer Lanting niet meer exposeerde, ging hij wel door met het fokken van de Groninger Meeuwen. Hij gaf zelfs nog enige uitbreiding aan zijn fokkerij door enkele restanten aan te schaffen van iemand uit Oosternieland. Zeer waarschijnlijk zijn de Meeuwen, die momenteel nog bij de heer Lanting aanwezig zijn de enige in de provincie Groningen, die nog een bloedband met de "oude Groninger Meeuw" bezitten. Op de tentoonstellingen was en bleef de Meeuw echter de grote afwezige. Om hierin verandering aan te brengen trok de bekende pluimveeliefhebber de heer Bijlsma uit Eelde de grens over en wist beslag te leggen op enkele fokdieren van het ras Oost-Friese Meeuwen, bij een fokker in de buurt van de Westduitse plaats Weener. Deze dieren werden in 1976 ingezonden op de Groninger pluimveetentoonstellingen onder de naam van Groninger Meeuwen en ze werden ook als zodanig bekroond De oogkleur (oranje-rood) vormde echter een struikelblok, waarop steeds, -en zeer terecht - aanmerkingen werden gemaakt. Maar de zgn. Groninger Meeuwen lieten zich weer zien en kregen de belangstelling van enkele fokkers. Toen kwam de oprichting van de Stichting zeldzame huisdierrassen. De oprichting van de stichting haalde de landelijke dagbladpers. Regionale kranten wisten naar aanleiding van de reeds genoemde inventarisatie te melden, dat het Groninger ras, de Groninger Meeuwen met totale uitsterven bedreigd werd. Er waren nog slechts drie fokkers, die zich met de fokkerij van deze dieren bezighielden. Sindsdien is er gelukkig van enige opleving sprake. Hoe deze meerdere opleving zich manifesteerde willen we thans uit de doeken doen.

De heer Hazenberg haalde een aantal broedeieren van de Oost-Friese Meeuw van de heer Bijlsma. Met een haan, die oorspronkelijk uit de hokken van Lanting stamde trachtte hij Groninger Meeuwen te fokken. Van deze kruislingen zijn momenteel een behoorlijk aantal op het bedrijf in Grootegast aanwezig. Op enkele tentoonstellingen werden ze gekeurd en ze verkregen een behoorlijk resultaat. Enkele trio's zijn inmiddels afgezet, o.a. naar Apeldoorn en Boskoop.

Een andere fokker, die zich met de Groninger Meeuwen ging bezighouden, was de heer Haayer te Ommen. Hij probeerde het met een Oost-Friese hen van de heer Bijlsma en zette hierop een Friese Zilverpel haan. Hoewel de nakomelingen uit deze kruising nog niet bepaald prachtige Groninger Meeuwen zijn, lijken de resultaten hoopvol. Speciaal de oogkleur die bij de Groninger Meeuwen donker wordt verlangd is ten opzichte van de Oost-Friese Meeuw reeds behoorlijk vooruit gegaan. Ook deze fokker is van voornemen om eens goede Groninger Meeuwen te gaan fokken.

Verder wordt met Groninger Meeuwen (afkomstig van de heer Lanting) gefokt door de heer Scherpenhuizen te Aduarderzijl. In laatstgenoemde fokkerij is inmiddels bloed van de Meeuwen van de heer Hazenberg ingekruist

Dit seizoen zagen we op een pluimveetentoonstelling te Muntendam naast enkele dieren van de heer Hazenberg ook een aantal dieren, die waren ingezonden door de heer Molema te Meeden. Deze bleken afkomstig te zijn van de heer Hazenberg te

Grootegast. Tot slot willen we nog noemen de heer ten Cate te Oude Pekela, die enkele dieren wist te bemachtigen uit de hokken van de heren Scherpenhuizen en Hazenberg.

Veel namen noemen levert het gevaar op, dat er meerdere vergeten worden. We hopen, dat dit er vele mogen zijn. Want het is niet onmogelijk, dat er in Nederland nog enkele fokkers aanwezig zijn, die in alle stilte dit ras zijn trouw gebleven. Zo hoorden we, dat er in Noord-Holland nog een fokker van Groninger Meeuwen aanwezig zou moeten zijn. De vraag kan gesteld worden, hoe nu verder met de Groninger Meeuw. In de eerste plaats zouden we alle fokkers willen aanraden zich als lid aan te melden bij de Nederlandse. Hoenderclub. Hier bent U aan het juiste adres om steun te ontvangen bij Uw fokproblemen. Misschien kan men daar adressen verstrekken van tot dusver onbekend gebleven Groninger Meeuwen fokkers. Hierdoor zou de bloedbasis versterking kunnen ontvangen. Gezamenlijk zou er dan verder kunnen worden gewerkt aan de vervolmaking van de Groninger Meeuw.

Wat is er nog meer te doen? Bij ons laatste bezoek aan het jeugdperk Nienoord te Leek viel het ons op, dat, hoewel daar meerdere oud Nederlandse rassen aanwezig waren, de Groninger Meeuwen daar helaas ontbraken aan de collectie. Zou het niet mogelijk zijn om als Stichting zeldzame huisdierrassen enkele van de hier besproken dieren onder te brengen op de erven van de regionale musea Verhildersum, Bredenburg of Freylemaborg, zodat de Groninger Meeuwen daar als blikvangers voor de bezoekers reclame gaan maken voor zichzelf?

Iets anders is het, dat de donateurs van de Stichting zeldzame huisdierrassen zelf de handen uit de mouwen steken (en hierbij hebben wij dan speciaal op het oog de donateurs van Groninger origine) en zelf een toempje van deze fraaie dieren aan te schaffen. Ze zijn zeldzaam, maar wij noemden U in dit artikel reeds een aantal namen van fokkers. Deze zullen ongetwijfeld genegen zijn U het komende voorjaar aan een aantal broedeieren te helpen. Het is nog niet te laat, laten we gezamenlijk hier iets ondernemen. Dan kan er met verloop van enkele jaren misschien gezegd worden, dat het kritieke moment voor de Groninger Meeuw gelukkig tot het verleden behoort. Als dit artikel hieraan ook maar enigszins mag meewerken, achten wij ons spuurwerk naar de overgebleven restanten van dit ras ruimschoots beloond.

Voor geïnteresseerde belangstellenden geven wij onderstaand een lijst met adressen, waar momenteel Groninger c.q. Oost-Friese Meeuwen worden gehouden:

De heer R. Bijlsma, Schoollaan 43, Eelde

De heer G.J. ten Cate, H.W.Bosgrastraat 105, Oude Pekela

De heer W.J. Haayer, Ommerkanaal 0. 10, Ommen

De heer J.R. Hazenberg, Gaspar Roblesdijk 1, Grootegast

De heer J. Lanting, Ausmaweg 8, Uithuizen

De heer H. Molema, Hereweg 314, Meeden

De heer J.F. Scherpenhuizen, Zijlsterweg 14, Aduarderzijl.

Literatuur

Boeschoten, G.J., 1977. Inleiding, in: Grootvaders huisdieren en buurmans koe. Katalogus tentoonstelling Borg Verhildersum, gem. Leens,

Boks, A., 1979. De Nederlandse hoenderrassen. Uitgave van de Nederlandse Hoenderclub – Stichting Flevohof.

Helden, W. van & D. Minkema, 1978. Inventarisatie van zeldzame huisdierrassen in Nederland.